Р Е Ц Е Н З И Я

от проф. д-р Красимира Йонкова, преподавател във ВТУ

„Св. Св. Кирил и Методий”

на дисертационен труд на Иван Габеров на тема

„Отвъд християнската представа за саможертвата”

с научен ръководител проф. д.пс.н. Людмил Георгиев

за присъждане на научна и образователна степен „доктор”,

Научна област 3. Социални, стопански и правни науки,

Професионално направление 3.2. Психология /Социална психология/

Представеният за рецензиране дисертационен труд „Отвъд християнската представа за саможергвата” попада в научно-изследователския профил на широкото дискусионно поле, наситено с постиженията, но най-вече с проблемите на съвременното социалнопсихологично познание. Считам, че творческият порив на автора на този труд, писателят Иван Габеров – може би трудно, на в крайна сметка успешно – е съумял добре да съвмести рефлексията си с академичните критерии и формални изисквания на процедурата.

Още в началото искам да заявя, че да се избере, да се отстои, да се мисли, да се чувства, да се проучва, да се концептуализира – аналитично и синтетично – какъвто и да е изследователски дискурс, обвързан с проблематиката за саможертвата, и по-точно, за жизнения смисъл, е несъмнено рядко явление.

Избралият подобно странно занимание би трябвало да е мотивиран по особен начин. Не тривиален и не конюнктурен. Такава мотивация, материализирала се в текст и съумяла да се пребори със скепсиса на триумфа и поражението по време на писането на този текст, не може да не зададе и характеристиките на самия текст. Мислен аналитично едновременно в теза, синтеза и антитеза, преживяван състрадателно и

организиращ с кураж кредото си. Дързък в заявката си за научно изследване по тема, пулсираща „около 4500 години” /с. 199/ в европейската ни история, и същевременно зареждащ в посланието си за облекчаване на нарастващата болка от загубата на смисъл в днешния ни ден.

Такава е констатацията ми за дисертационния труд „Отвъд християнската представа за саможертвата”, демонстриращ не само научно-изследователските умения на Иван Габеров, но и несъмнения му литературен талант. Това рядко срещано съчетание в работното поле на академичната среда е ценно притежание, чийто креативен потенциал усилва въздействието на научната аргументация.

Позволявам си да споделя генерализираната ми оценка за изследователската работа на кандидата малко прибързано и не според очакванията „в заключение”, а точно в логиката на това място, защото познавам в дълбочина не само обсъждания дисертационен труд, но и останалите монографични произведения на автора.

Съобразно законовите предписания за присъждане на образователната и научна степен „доктор”, от кандидата се изисква публикуване на три научни разработки в изследователската област на дисертационния труд. Традиционно, кандидатите представят няколко статии, а в най-добрия случай студии, публикувани в специализирани периодични издания или в сборници от участия в национални и международни конференции или семинари.

Тук обаче става дума за публикации по темата на дисертацията от съвършено различен – поради което и несравним – порядък. В частност, три стабилни в съдържателния си обем монографии, надминаващи хиляда страници, между които две самостоятелни и една в съавторство. А именно:

1. Габеров, И. Алхимията на живота. В. Търново, 2013.
2. Габеров, И. Митология на успеха. В. Търново, 2011.
3. Габеров, И., Тодоров, К., Павлов, П. Светът след Иисус. В. Търново, 2002.

Приемам предизвикателствата в посланията на тези книги за вдъхновението, мотивирало избора на проблематиката и поддържало ритъма на изследователската работа на Габеров в продължение на повече

от декада време. Плодът на този многогодишен труд – прецизиран, систематизиран и концептуализиран – не само оформя, но и оживява съдържанието на неговата дисертация.

Безусловно, подложената на изследователска рефлексия тема още към момента на първата си публична изява през 2002г., е била дисертабилна в сферата на социалните и хуманитарните науки. Извън съмнение е и обстоятелството, че към настоящия момент, 13г. по-късно, тази проблематика не само съхранява своята дисертабилност, но болезнено генерира и нарастваща актуалност. Приемам с уважение интелектуалната инвестиция и продължителните изследователски усилия на Габеров да предложи и своя принос към осмислянето ѝ. Жизнените факти от неговата биография свидетелстват за формиране, надграждане и задълбочаване на различни по вид компетенции, оформящи, в крайна сметка, един достоен и поетапно извървян творчески път.

Практикуваният стандарт за изготвяне на рецензия ме задължава да обоснова – по-детайлизирано – вече заявената констатация. Ще се придържам към вече начетания дедуктивен начин на изложение на собственото ми възприятие от прочита на дисертацията, което – движейки от общото към частното – ще оформя в три основни пункта.

1.Написаният от Иван Габеров труд има характер на не тривиално и особено оригинално теоретико-интерпретативно изследване със съдържание от 209 страници основен текст, структурирани в увод, три основни глави с подглави и заключение.

Библиографската справка указва използването на впечатляващия обем от 200 специализирани източника на български, руски, сръбски и немски език, както и Интернет ресурси. Интересно е да се отбележи, че докторантът е автор или съавтор на значителна част от посочената справочна литература от типа на енциклопедии, тълковни и речници на чуждите думи. Факт, който свидетелства за широк познавателен хоризонт и систематична ерудираност.

Като брой, характер и актуалност на литературните източници, считам теоретичната база на разработката за стабилна и адекватно подбрана, сериозна и достатъчно информативна.

2.Профилът на предоставения научен труд разкрива интердисциплинарния и хиперхронологичния си характер посредством замисъла на докторанта да открие автентичните социалнопсихологични измерения на представата за саможертвата в нейния отвъдхристиянски и общоцивилизационен статут на надличностен регулативен феномен. Очевидна е както сложността, така и екстравагантността на подобна заявка.

Считам, че докторантът е съумял успешно да защити нейната дисертабилност, осъществявайки един трудно постижим синтез на изследователския фокус главно в параметрите на етническата психология, психологията на религията, политическата психология и психологията на историята, придържайки се в методологичен план към принципите на иновативния критически психологичен подход, концептуализиран от неговия научен ръководител проф. Георгиев.

Оценявам високо усилията на Габеров да демонстрира функционалността на този подход, както и умението му да операционализира неговите принципни постулати до конкретиката на аргументи в защита на собствената си хипотеза. Методите, с чиято помощ е осъществена проверката ѝ, ползват потенциала на социалнопсихологичния качествен анализ, вторичния анализ на исторически и религиозни текстове, етнографско-историческия и аналитико-интерпретативния метод. Като брой и надеждност, те са достатъчно представителни, удачно подбрани и добре корелиращи помежду си.

3.Композиционната организация на дисертационния труд, както вече бе споменато, разгръща съдържанието си в увод, три основни глави с подглави и заключение. Оттук нататък ще представя констатациите ми от прочита на работата, следвайки тази структура.

Последователно и елегантно, на места дори загадъчно, уводът /с. 3-9/ въвежда в идеята на дисертационния труд „Отвъд християнската представа за саможертвата”, разяснява семантиката на ключовите понятия и връзките между тях, ерудирано надгражда аргументите си относно актуалността и значението на замисъла си.

Докторантът ясно очертава модела на изследваното явление, оригинално въвеждайки основните смислови акценти. Религията и

религиозното са конституирани в ранг на екзистенциален процес, чрез който човешкото същество би могло да се самоизяви. От една страна, като лично дело, именно това самоосъществяване прави възможна реализацията на психологичния механизъм за отъждествяване на сакралния вътрешен свят с проявленията на външния. От друга страна, като надличностен психичен регулатор на мисленето и поведението, религиозното отключва духовните възприятия на човека, като го прави способен да усеща свързаността и единството на живота.

Приложеният изследователски подход от страна на докторанта е добре разяснен и коректно разграничен от традиционния психологичен подход към религията. Както е известно, неговата цел е разкриване на индивидуалните преживявания на вярващия с фокус върху неговата субектност.

За разлика от конвенционалното изследване, предложеното от Габеров се възползва от възможността за преобръщане на изходната методология, чийто изследователски фокус попада върху дефинирането на регулативните функции на религиозното по отношение на историческия генезис и еволюция на човешките общности като цяло.

Вторият смислов акцент на уводната концептуализация, по същество обуславя тематичното съдържание на цялостното изложение. Габеров дефинира позицията си като „присъща на модерното" /с. 5/, а то е такова, каквото е, поради особените си връзки с битността на колективните представи и общностните регулатори на поведението. Идентифицирайки противоречие между проявленията на модерността днес и иманентната на християнството представа за бъдещето, докторантът изказва фундаменталното си твърдение, че „подмяната на основополагащите ценности в учението на Иисус за любовта и единството, е подмяна и на бъдещето, и на модерното" /пак там/.

От тази логика следва и предметът на изследването, указан като извършване на социалнопсихологичен анализ на колективната представа за саможертвата, идентифицирана в дискурса на религиозните, пострелигиозните и отвъдрелигиозните възгледи. Заложената хипотеза – дръзка за възприятието на конвенционалното съзнание – е формулирана прецизно в допускането, че „представата за саможертвата на Христос в името на изкуплението на въображаемата изначална човешка греховност

стои в основата на кризата на модерната и постмодерната християнска цивилизация, а оттам и на света, като доминиран от претенцията на християнския свят за универсалност, подчиняемост и експанзионизъм” /с. 8/.

Изказвам интелектуалното си задоволство от уводния текст в следната обобщаваща констатация:

Целта, хипотезата, предметът, изследователските задачи и методическият инструментариум са ясно представени и смислено формулирани. Изказът е оригинален и дълбоко промислен, точно формиращ психологичния център, около който е организирана логиката на последващото изложение.

То е композирано в разгърнатата последователност на три семантични ядра, а именно:

- анализ на регулативните функции на социалните представи изобщо, и в частност на религиозното като общностен регулатор на мисленето и поведението;
- анализ на генезиса и историческите функции на християнските представи с акцент върху саможертвата като надличностен регулатор на мисленето и поведението;
- анализ на ренесансовите представи за саможертвата във взаимовръзка с постмодерната християнска цивилизация в контекста на трансформацията на екзистенциалните представи изобщо, и в частност кризата на съвремието, изпразнено откъм автентичния смисъл на Христовата саможертва – Любовта.

Придържайки се към този замисъл, трудът е разгърнат в три основни глави, относително автономно ангажирани с интерпретации на заявените ключови феномени.

Първата глава /с. 10-59/ фокусира вниманието върху регулативните функции на социалните представи. Базирана е на утвърдени концепции, заложени в разбирането на феномена от страна на традиционни и алтернативни научни школи. Изложението е структурирано в пет параграфа, движещи се в ясна последователност. Текстът правилно откроява водещите идеи и показва стремеж за проследяването им в

каузална зависимост; те са адекватно подбрани и смислово обвързани както с темата, така и с хипотезата на дисертацията.

В дискурса на един действително сложен в собствения си синтез философски, исторически, социологичен, антропологичен, религиозен и социалнопсихологичен анализ Габеров адекватно откроява важните за своето изследване тези в произведенията на няколко големи имена в областта на социалните науки, а именно: във философската антропология на Вилхелм фон Хумболт и в народопсихологията на Вилхелм Вундт, в теорията за колективните представи на Емил Дюркем и холистичната представа за тях на Люсиен Леви-Брюл, в концепциите на Зигмунд Фройд за табу-то и на Карл Юнг за архетипната структура на несъзнателното, в теорията на Серж Московичи за социалните представи.

Езикът на изложението е точен, балансиран и достатъчно информативен. Искам да откроя спазването на хронологичния принцип в подхода на анализ като особено удачно решение на докторанта. Тъкмо затова той е съумял да разкрие не само генезиса, но и динамиката в еволюцията на разбиранията за значението на общностните психични структури на мисленето и поведението.

Последният аспект на изложението по първата глава /с. 52-59/ възприемам като оригинално извършено от докторанта „снемане" на общата проблематика за социалните представи до конкретиката на проявлението им в религиозното като надиндивидуален психичен регулатор на поведението. Считам, че именно този аспект е един от приносните моменти на дисертационния труд. Придържайки се към критическия психологичен подход, разработен от проф. Людмил Георгиев, Габеров успешно операционализира постулатите му до конкретиката на аргументи за защита на собствената си хипотеза.

Втората глава /с. 60-132/ представя конституираният авторов модел на възникването и историческите функции на християнските представи. По аналогия с предходната глава, и тук смисловите акценти са обособени в пет параграфа. Възприятието от посланията на текста ми дава основание да откроя приносите на Габеров в няколко посоки:

- в задълбочаването и преинтерпретирането на предапостолските и постапостолските интерпретации на произхода на християнството;

- в оригинално осъществения двойнствен дискурс на анализ на саможертвата, в частност: веднъж на смисъла ѝ като спасение от кризата на греха, и втори път на смисъла ѝ като надличностен регулатор на поведението;
- в доказването на тезата за „подмененото християнство", посредством идентифициране на факторите, довели до трансформацията на християнството от религиозно-етично учение в държавна идеология;
- в разкриването на причинно-следствените връзки между историческите факти, генерирали еманципация на държавата от християнството като държавна религия.

Искам да откроя, че уменията на Габеров не само да анализира, но и да синтезира, извеждайки конкретни изводи и съществени обобщения, се демонстрират особено впечатляващо в разработването на проблематиката в последната глава /с. 133-198/.

Параграфите, отново пет на брой, са ангажирани с една задълбочена интерпретация на ренесансовите представи за саможертвата във взаимовръзките им със социалнопсихологичния профил на постмодерната християнска цивилизация.

Организиращ център на изложението е многопосочното доказване на тезата, че „илюзията за изкупената изначална греховност – чрез кръстната смърт на Иисус Христос – стои в основата на кризата на модерната и постмодерната християнска цивилизация" /с. 203/. Акцентите в логическата ѝ аргументация са фактологично разяснени и последователно надградени в умозаключенията от съжденията на Габеров, довели го по безусловен начин до теоретичното ѝ доказване: Религиозната жертва е сменена от икономическата целесъобразност и материалната принуда. Есенциалният щрих в психологичния профил на постмодерния човек – напуснал Жизнената среда и приел тази на Мрежата – е дефицитът на Любов. Габеров предлага и своята перспектива за изход от екзистенциалната криза на днешния ден в „откриването на ново основание за личностна и общностна саможертва". Според мен, реалистична перспектива.

Заключението, в статуса му на автономен компонент, убедително изпълнява функцията си на логичен завършек на работата, формулирайки адекватни на извършеното изследване обобщаващи тези.

По отношение на техническо оформление, език и стил на изложение, понятийна и категориална адекватност, цитиране и позоваване на автори, трудът е добре прецизиран и коректно написан.

Приемам и изказвам пълно съгласие със самооценката на Габеров относно Справката за приносите на неговата работа по темата на дисертацията. Убедена съм, че тя притежава креативни и теоретико-приложни достойнства, злободневна е и по категоричен начин задълбочава и разширява съвременното социалнопсихологично познание.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ искам да отбележа, че цялостният труд на Иван Габеров „Отвъд християнската представа за саможертвата" ни показва поне четири неща, все по-рядко срещани в днешния комерсиален, користен или конформистки за научната ни теория и практика ден. А именно: знание, разбиране, загриженост и морал. Извън всякакво съмнение заявявам позиция с положителен вот за присъждане на образователната и научна степен „доктор".

18. 09. 2015г. Рецензент: .....

В. Търново /проф. д-р Красимира Йонкова/